

Høringsinnspill – Norge mot 2025

Abelia er foreningen for kunnskaps- og teknologibedrifter i NHO. Vi organiserer 2.600 virksomheter med ca. 55.000 årsverk. Vår visjon er "et digitalt og bærekraftig kunnskapssamfunn". Abelia har medlemmer innen blant annet IKT, rådgivning, utdanning, forskning og ideell sektor.

Abelia ønsker å takke for muligheten til å komme med innspill til rapporten Norge mot 2025. Abelia mener den viktigste politiske oppgaven fremover er å bidra til utviklingen av et bærekraftig, kunnskapsbasert, innovativt og globalt konkurransedyktig nærings- og samfunnsliv. Dette er helt avgjørende for å sikre fremtidig velferd, sysselsetting og verdiskaping.

Koronapandemien har vært et kraftig sjokk for norske bedrifter og husholdninger. Staten har blitt påført enorme utgifter. Samtidig ser vi at koronakrisen også har stimulert til endring som ikke bare er negativ. Om dette hersker det bred enighet, og utredningen om Norge mot 2025 gir i likhet med regjeringens perspektivmelding en god oversikt.

Derimot setter ingen av disse dokumentene en retning for Norge. Det legges ikke opp til noen plan for hva vi som nasjon skal gjøre med de utfordringer som beskrives med et snevert økonomisk analyseapparat.

Abelia vil i dette brevet første supplere problembeskrivelsen slik vi ser den som en representant for det kunnskapsbaserte næringslivet som blir stadig viktigere del av økonomien i både Norge og andre utviklede økonomier. Dernest vil vi gi en kort oversikt over de overordnede tiltak vi mener må prioriteres for å investere Norge ut av denne krisen, ut av en petroleumsavhengig økonomi, og inn i en kunnskapsøkonomi som fyller alle FNs bærekraftsmål.

Abelias hovedinnspill:

- Skal Norge møte utfordringene som skisseres av utvalget mener Abelia det er et behov for en storsatsing på forskning, innovasjon og utvikling. Norsk økonomi må få flere ben å stå på, noe vi får gjennom ny kunnskap, nye løsninger for fremtidig næringsliv og norske arbeidsplasser.
- Vi trenger en mer kraftfull reorientering av det næringsrettede virkemiddelapparatet for å støtte oppunder de store utfordringene norsk økonomi står overfor: Det må være mer tverrfaglig, kunnskapsbasert, eksportrettet og tilrettelegge for en diversifisert næringsstruktur.
- Abelia støtter en tilnærming gjennom såkalte samfunnsoppdrag eller 'missions', hvor offentlige virksomheter i samarbeid med næringsliv og ideelle kunnskapsmiljøer setter en retning for hvordan vi kan løse store sektorovergripende samfunnsutfordringer i fellesskap.

- Det haster bygge digitaliseringskompetansen gjennom blant annet å øke antall studieplasser og tilbudet av spesialiserte IKT utdanninger. Kvaliteten og arbeidsrelevansen i IKT-utdanningene må styrkes, samtidig må det finnes flere muligheter til kompetanseutvikling og omskolering.

Utfordringene for norsk økonomi og politikk, slik Abelia ser det

Den viktigste faktoren for vekstkraft i et kunnskapsbasert næringsliv er kunnskap. Vi ser stadig tydeligere at Norge som nasjon faller etter andre land i Europa, og at norske bedrifter sliter med å rekruttere folk de trenger i den digitaliserte økonomien. Abelias omstillingsbarometer for 2020 viser at vi ligger et godt stykke bak våre viktigste handelspartnere på faktorer som avgjør vår fremtidige konkurranseevne.

Over tid er vekstkraften i norsk økonomi avhengig av forskning. I særdeleshet forskning som øker verdien av nasjonens ulike komparative fortrinn, eller som kan skape grunnlag for nye fortrinn. Vi lever ikke av oljen, men av de kunnskapsnæringene som er skapt rundt oljen, havet og andre kilder til norske fortrinn. Nå satser Norge mindre på forskning i absolutte tall, og langt mindre enn de land som planlegger å ha velfungerende økonomier også i de kommende tiår. Som utredningen viser, går investeringene i ny realkapital ned. I tillegg lykkes vi dårligere enn våre konkurrentland i å investere i humankapitalen. Abelia kommer tilbake til dette i større bredde, gjennom vårt innspill til revidert langtidsplan for forskning og høyere utdanning.

Likevel kan ingen nasjon leve av forskning. Forskningen skaper økonomisk verdi når ny kunnskap og nye teknologiske løsninger leder til innovasjon, som igjen leder til verdiskapning. Dette er prosesser som krever både lange og korte tidsløp avhengig av modenhet og investeringsvilje i markedene. Verdiskapning er heller ikke av særlig interesse for Norge og norske arbeidstagere hvis den skjer i andre land og ikke her.

Regjeringen satte i 2018 i gang en analyse av hva vi får for de 25 milliardene vi bruker på innovasjon hvert år. Prosessen gikk raskt på et sidespor, ved å fokusere på en kompleks organisering av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Under koronapandemien ble det etablert en forsknings- og innovasjonsordning for å stimulere grønn omstilling gjennom 'Grønn plattform'. Regjeringen vedtok igjen å koble Norge opp mot EUs ulike programmer for perioden 2021-2027, der Horisont Europa, ERASMUS+ og Digital Europe er de viktigste. Dette er gode tiltak, som er rettet mot å fremme grønn innovasjon og verdiskapning.

Men utover dette, har arbeidet kun resultert i organisatoriske tiltak. Det er nå usikkert om regjeringen har sluttført arbeidet, og vi vet fortsatt ingenting om hva regjeringen vil gjøre for å sikre at de 25 milliardene brukes til å skape lønnsomme arbeidsplasser i kommende tiår. Norge trenger en kraftfull forsknings- og innovasjonspolitik, som kobler mål og resultatforventninger med økonomiske virkemidler. Først når målene er satt og tiltakene er ferdigutviklet, kan man gå i gang med å tilpasse de statlige etatene til oppgaven.

Abelia vil imidlertid påpeke at gjennomgangen av det næringsrettede virkemiddelapparatet kanskje også er et lite sidespor i seg selv. Den aller viktigste politisk styrte innsatsen for å hemme eller styrke forskning og innovasjon i norsk økonomi, skjer gjennom det offentliges kjøp av varer og tjenester for opptil 600 milliarder kroner hvert år. Selv små vridninger i pengebruk av slike

dimensjoner, vil fullstendig kunne utklasse effektene av de næringsrettede innovasjonsvirkemidlene. Til tross for enorme økonomiske størrelser, og muligheter, er det lite oppmerksomhet omkring dette. Abelias medlemmer opplever fortsatt at det offentlige opptrer lineært og instrumentelt til forsknings- og innovasjonsprosesser slik at arbeidet stopper opp, at markeder for produkter som kan løse viktige samfunnsutfordringer aldri åpnes opp, og at offentlige organer kopierer ideene fra innovative småbedrifter.

Det er for øvrig et ytterligere sidespor å diskutere det offentliges samhandling med privat sektor som om det handlet om reglene for hvordan man gjennomfører offentlige innkjøp. Disse må selvsagt også være innovasjons- og vekstfremmende, men løsningen ligger åpenbart ikke her. Innovasjonskraften i de 600 milliardene avhenger ikke av regler, men av ledelse, og delvis av politikk. Det er beslutningene om hvordan man skal bruke markedet som teller, ikke hvordan man går frem rent prosessuelt, etter at denne beslutningen er tatt. Det samfunnsøkonomiske tapet oppstår ved den politiske beslutningen om å utvikle en statlig digital infrastruktur i for eksempel helsevesenet, som er utdatert før den er ferdig. Samfunnsøkonomiske tap eller gevinster som oppstår gjennom måten man kjøper komponenter på underveis, har underordnet interesse.

Det siste punktet der Abelias syn på utfordringsbildet avviker fra det som tegnes i NOU 2021:4 ligger på hva som er driverne bak det grønne skiftet. Abelia viser til utvalgets gjennomgang av EUs klimapolitikk, på side 126 og utover, og er enig i at 'det er positivt at Norge har et samarbeid med EU om klimapolitikk og oppfyllelse av klimamål'. Dette er en kraftig underdrivelse; de tiltakene som utformes i EU, er kjernen i norsk politikk for å legge til rette for mer sirkulære verdikjeder, mer informerte forbrukervalg. Det grønne skiftet skjer fordi forbrukerne blir mer klimabevisste, og blir satt i stand til å ta bedre valg gjennom dels politisk initiert informasjon fra produsenter, dels gjennom produsentenes markedsføring av klimaeffekter. Det skjer også fordi næringslivet ser nye forretningsmuligheter i å tilby kundene sine mer klimavennlige produkter og tjenester, slik NHO har kartlagt en rekke eksempler på for norsk næringsliv. Abelia har en rekke medlemsbedrifter, som utvikler nye forretningsmuligheter gjennom å løse gamle utfordringer på nye måter gjennom blant annet samarbeid mellom næringsliv og forskningsinstitutter.

Politisk vedtatte reguleringer eller forsknings- og innovasjonsincentiver, er sterkt medvirkende til denne typen omstilling, men legges ikke avgjørende vekt på i utvalgets rapport. Det utvalget ikke gjengir fra EUs politikk på dette området er hvordan EU ser på digitalisering og bærekraft som 'twin transitions', som må gå hånd i hånd, for å både skape nye lønnsomme næringer, og samtidig løse klimakrisen. Det grønne skiftet drives også frem av kapitalmarkedene, som godt hjulpet av EUs nye taksonomi, kan forventes å prise klimarisiko ved næringslivets investeringer høyere enn før. Og til slutt kan man anta at det grønne skiftet drives frem gjennom den innovasjonskraften som ligger i arbeidstagernes kunnskap og engasjement, om hva bedriften de jobber i kan gjøre for å kutte utslipp eller utvikle helt nye utslippsfrie forretningsmodeller.

Det kan imidlertid virke som om utvalget ser på feil prising av utslipp som kilden til klodens klimaproblemer, og på ordninger som fanger opp negative eksterne virkninger som løsningene på den. Utvalget peker på det velbegrunnede behovet for et velfungerende kvotesystem, og utslippsavgifter, for å sikre at utslipp prises riktig. Abelia deler dette synet fullt ut. Vi vil likevel påpeke at tiltak for å riktig prising av forurensende produkter, eller tiltak for å stimulere til

inkrementelle forbedringer i næringer som har forurensende virksomhet som kjernen i sin forretningsmodell, bare er små plaster på såret. Virkelig endring kommer når bedriftene ser klimaproblemet som en inntektskilde og ikke som en kostnad. Det er dette politikken må stimulere til.

Vi må komme styrket ut av koronakrisen

Pandemien viste tydeligere enn noen gang at norsk økonomi er sårbar for eksterne sjokk. I Norge ble økonomien rammet to ganger. I tillegg til den økonomiske nedkjølingen som følge av smittevernstiltakene, opplevde vi i starten av pandemien et oljeprisfall på linje med fallet i 2014. Oljeprisfallet i 2014 ga store konsekvenser for utsiktene til norsk økonomi og finanspolitikk. Oljeprisfallet rammet også næringsliv og arbeidsplasser hardt, særlig på Vestlandet.

Sammenlignet med andre land har Norge klart seg økonomisk godt gjennom krisen. Målt i BNP har Norge vært blant økonomiene som har vært svakest rammet av pandemien. Dette kan blant annet tilskrives en aktiv politikk for å kompensere ideelle kunnskapsmiljøer og næringsliv gjennom ulike støttetiltak, deriblant ren kompensasjon i de tilfeller smittevernstiltak har ført til nedstengning og nedsatte avgifter.

Tiltakene som har bidratt til at næringslivet kommer seg godt gjennom pandemien har vært viktige for at ikke uforholdsmessig mange arbeidsplasser går permanent tapt. Samtidig er det også viktig at de økonomiske tiltakene ovenfor næringslivet ikke bidrar til å sementere norsk næringsstruktur. Stormaktene ser ut til å være enige om at forskning og teknologiutviklingen blir nøkkelen til suksess og bruker statlige midler strategisk for å stimulere til FoU-vekst. Kina er nå på over 3 prosent av BNP til forskning, utvikling og innovasjon. USAs senat vedtok tidligere denne uka en ny forsknings- og teknologipakke på over 220 milliarder dollar. Dette kan få store konsekvenser for Norge, særlig ettersom det nå investeres i FoU for å utvikle fremtidens energiløsninger.

Dette er imidlertid gammelt nytt for Norge. OECD analyserte i 2017 det norske forsknings- og innovasjonssystemet, og pekte på at Norge manglet strategisk retning i det de kalte et "triple transition imperative": Vi må ut av oljeavhengigheten vår, vi må få mer ut av utdanningssystemet og innovasjonssystemet må målrettes inn mot mer strategiske områder. Forskjellen fra i dag og i 2017 er at koronapandemien har bidratt til å synliggjøre dette behovet for et 'triple transition imperative'.

Abelia mener derfor at en viktig politisk oppfølging av koronakrisen må være en storsatsing på forskning, innovasjon og utvikling. Regjeringen har igangsatt et arbeid med å gjennomgå det næringsrettede virkemiddelapparatet. Virkemiddelapparatet spiller en svært viktig rolle for å støtte oppunder forsknings- og innovasjonsvirksomhet i hele spekteret av norsk næringsstruktur, alt fra de FoU-tunge institusjonene til garasjegründerne.

Abelia mener virkemiddelapparatet må struktureres etter følgende prinsipper:

- Målrettes mot å løse samfunnsutfordringer, og særlig for å bidra til grønn omstilling.
- Struktureres rundt "missions" etter modell fra EU

- Organiseres slik at hver aktør har en klar rolle i forhold til helheten virkemiddelapparatet skal levere, og sikre eierskap og kunnskapsdeling mellom de ulike aktørene.
- Utvikles med indikatorer for å måle at resultatet av investeringene står i forhold til mål.
- Forsterkes med samspillsvirkemidler for klynger og virkemidler for systemisk og transformativ innovasjon
- Innrettes mot å få frem forskningsbaserte oppstartsbedrifter
- Bidra til økt tilgang på kapital i et selskaps idé- og tidlige vekstfase

Pandemien og det grønne skiftet

Rapportens kapittel åtte omhandler hvordan pandemien påvirker overgangen til det grønne skiftet i økonomien. Utvalget slår fast at klimagassutslippene umiddelbart gikk ned som følge av lavere aktivitet. Utvalget spør seg om hvorvidt situasjonen har bidratt til mer permanente lave utslipp ettersom folk endrer arbeids-, reise- og forbruksmønstre.

Pandemien har også vist at det er nødvendig med et godt samarbeid mellom privat, offentlig og ideell sektor skal vi klare å løse store samfunnsproblemer. Det grønne skiftet er et eksempel på et problem som krever innsats på tvers av nær sagt alle sektorer og bransjer.

Næringslivet spiller derfor en avgjørende rolle for å løse bærekraftsutfordringene vi står overfor. Norske bedrifter, organisasjoner, forskningsinstitutter og utdanningsinstitusjoner står klare for å ta fatt på oppgavene som er nødvendige for å omstille økonomien i en mer bærekraftig retning. Abelia mener dette er et problem som ikke kan løses av markedet alene, men krever et koordinert samspill mellom ulike bransjer, siloer og sektorer.

Abelia ser på det grønne skiftet og omstillingen fra en petroleumsavhengig økonomi som to sider av samme sak. Politikken som skal ta fatt på omstillingen til et mer bærekraftig samfunn burde også ha som mål at norsk økonomi skal få flere bein å stå på. Klimakrisen må ses på som en vekstmulighet, og ikke bare som en kostnad for de som må omstilles fra forurensningsbasert verdiskapning.

Abelia mener det er behov for en målrettet innsats hvor staten i samarbeid med næringsliv og ideelle organisasjoner setter en retning for arbeidet slik at man kan løse disse i fellesskap. Disse kan struktureres rundt såkalte samfunnsoppdrag eller '*missions*', en måte for å strukturere arbeidet mot store sektorovergripende samfunnsutfordringer. Arbeidet som har blitt gjort med å forske og utvikle frem en vaksine kan tjene som et godt eksempel på hvordan verden kan jobbe sammen for løsninger på felles problemer: Vaksinen bygger på teknologi som er utviklet gjennom flere år, men som først tas i bruk til vaksiner når rike stater nå skaper en kraftig etterspørsel. Svært mye av teknologien som trengs for det grønne skiftet eksisterer allerede, og vil bli tatt i bruk gjennom de kraftige omstillingsimpulsene som vedtas blant annet gjennom EUs Green Deal. Spørsmålet er om vi klarer å realisere Norges muligheter til å få nye lønnsomme arbeidsplasser gjennom denne omstillingen.

Investering i IKT-kompetanse i Norge

Udekkede kompetansebehov innen digitalisering og IKT er et samfunnsøkonomisk tap for Norge. IKT er en næringsaktivitet med høyere gjennomsnittlig verdiskaping enn annen næringsvirksomhet. Det direkte tapet i verdiskaping på grunn av en feilslått kompetansepolitikk, utgjorde 435 mill. i 2019. Dette tapet kan stige til over 2 mrd. i 2030 i 2019-kroner, hvis vi ikke gjør målrettede tiltak. Tilgang på og bruk av IKT er viktig for langsiktige produktivitetsforbedringer i samfunnet. Beregninger viser at IKT-næringene, gjennom egen produksjon og leveranser til andre næringer, har bidratt til 80 prosent av den samlede produktivitetsøkningen i Norge i perioden 2003–2017.¹ Norske investeringer på anvendt forskning i på IKT har ikke vært prioritert i Norge, der må norske miljøer søke til EU finansiering for å bygge kunnskapen Norge trenger.

Det er stor fare for at Norge sakker akterut i det digitale kappløpet. Med en økonomi og et samfunn som er inne i en digital revolusjon, vil mangel på IKT-kompetanse ha betydelige negative konsekvenser for økonomisk vekst, og muligheten for å opprettholde vårt velferdsnivå. Det er langt mer risikofyllt for samfunnet å utdanne for få med en nøkkelkompetanse innen IKT, enn for mange.

IKT-kompetanse er ikke en type kompetanse som bare går inn i IKT-sektoren som sådan. Siden IKT har blitt en del av kjerneoppgavene både til offentlig og privat sektor vil det være økt behov for tung IKT-kompetanse i alle sektorer og bransjer i tiden fremover. Norsk økonomi har særskilte omstillingsutfordringer knyttet til mindre inntekter fra petroleumssektoren, som skaper både rom for og behov for vekst innen andre næringer med eksportpotensial. Denne veksten avhenger i stor grad av økonomiens evne til å bygge digitale og datadrevne verdikjeder på toppen av tradisjonelt næringsliv. Kapasiteten i utdanningssystemet må øke raskere, og det haster.

Arbeidslivet stiller stadig høyere krav til formell utdanning og forsterker behovet for flere med formell IKT-kompetanse fremover. Det tar lang tid å utdanne. En kapasitetsøkning i utdanningssystemet får først virkning på arbeidstilbudet etter 4-5 år. Det er stor interesse for å studere IKT nå. Framover i tid vil ungdomskullene bli mindre, mens flere med IKT-utdanning går av med pensjon. Vi har et momentum for å øke kapasiteten nå.

For å kunne fylle ubesatte IKT-stillinger med rett kompetanse innen 2030 bør antall studieplasser øke mer og raskere enn det har gjort hittil. Konkret bør utdanningskapasiteten øke med minst 1500 plasser fra 2021. I tillegg må de 260 IKT-studieplassene som ble opprettet som midlertidige studieplasser i statsbudsjettet for 2021, videreføres. Samlet innebærer det en varig økning i utdanningskapasiteten på minst 1760 plasser. Det å styrke ordningen med instituttstipendiater innen MNT fag bør også vurderes for å styrke forskerutdanningen innen fagområdet.

Det er særlig store behov for spisskompetanse innen IKT. Spisskompetanse bygges opp gjennom en kombinasjon av utdanning og arbeidserfaring. Derfor er det viktig at både offentlige og private virksomheter legger til rette for at nyutdannede kommer raskt i arbeid og kan videreutvikle egen

¹ <https://www.abelia.no/globalassets/eksempelbilder/norges-behov-for-ikt-kompetanse-na-og-fram-mot-2030---rapport.pdf>

kompetanse gjennom arbeid. Tilrettelegging for mer privat og offentlig samarbeid gjennom veiledningssamarbeid, professor II-stillinger og hospitering bør innarbeides i karriere- og utdanningsløpene.

Økte muligheter for kompetanseutvikling og omskolering vil være avgjørende for å kunne møte kompetansebehovet. Det forutsetter gode ordninger for etter- og videreutdanning innen IKT, både i og utenfor det formelle utdanningssystemet.

Abelia har sammen med en rekke organisasjoner tilknyttet IKT-sektoren utarbeidet punkter vi mener vil være avgjørende for at norsk økonomi skal kunne hevde seg i det internasjonale teknologikapløpet:

- En årlig økning på minst 1760 årlige IKT-relaterte studieplasser innen 2025
- Styrke tilbudet av spesialiserte IKT-utdanninger som gir systematisk dybdeforståelse – herunder PhD.
- Øke antall studieplasser innen IKT i høyere yrkesfaglig utdanning for å møte nasjonale og regionale kompetansebehov
- Jobbe strukturert for å øke mangfoldet i opptaket på IKT-studiene
- Innføre obligatorisk praksis i IKT-utdanningene
- Styrke den statlige finansieringen av IKT-utdanningen
- Innføre en ordning for KompetanseFUNN digital, i tråd med Stortingets anmodning
- Utvikle flere fleksible og digitale, formelle og uformelle, etter- og videreutdanningstilbud for å dekke det generelle behovet for mer IKT-kompetanse, og den økende etterspørselen etter spesialistkompetanse innen IKT.
- Etablere en digital kompetanseportal for så enkelt som mulig koble tilbud og etterspørsel av IKT-kompetanseutvikling
- Opprette et bransjeprogram for IKT-næringen
- Styrke BIO-ordningen med ytterligere insentiver til virksomhetene
- Styrke den anvendte forskningen gjennom Forskningsrådet på digitalisering og IKT

Oppsummering

Koronapandemien har hatt store konsekvenser for norsk økonomi og arbeidsplasser. Abelia mener dette er et riktig øyeblikk for å investere i kunnskap som skal bidra til at morgendagens næringsliv vokser frem. Dette er viktig for at vi skal fortsatt opprettholde lav arbeidsledighet, fortsatt gode velferdstjenester og at norske bedrifter skal være konkurransedyktige internasjonalt.

Vi ønsker lykke til med videre arbeid og oppfølging av utredningen.

Med vennlig hilsen
Abelia

Øystein E. Søreide (sign.)
Administrerende direktør

